

М.І. Кареба, канд. екон. наук, доцент

С.В. Тараненко, магістрант[†]

Миколаївський національний аграрний університет

СУТНІСТЬ І НАПРЯМИ ТЕХНІЧНОГО ПЕРЕОЗБРОЄННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ

Постановка проблеми. Інноваційний шлях розвитку вітчизняних підприємств все частіше розглядається як вирішальний фактор підвищення ефективності їх господарювання та конкурентоспроможності. У той же час інноваційний розвиток сучасного виробництва є передумовою економічного зростання країни. У зв'язку з цим об'єктивною необхідністю стає визначення та обґрунтування основних напрямів забезпечення високих темпів розвитку та підвищення його ефективності, одним із яких у сучасних умовах господарювання стає саме технічне переозброєння вітчизняних підприємств. Тому питання, пов'язані з плануванням та управлінням технічним переозброєнням виробництва в контексті інноваційного розвитку, набувають особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовне дослідження різних аспектів інноваційного розвитку та ефективності інновацій здійснили у своїх наукових працях такі вчені-економісти: О. Алейнікова, О. Амоша, С. Валдайцев, М. Кондратьєв, П. Микитюк, Б. Твісс, Р. Фатхутдінов, А. Федорищева, Й. Шумпетер, Ю. Яковець та ін. Розробці науково-методичних засад управління процесом відтворення основних засобів та зокрема дослідженням щодо необхідності проведення технічного переозброєння на підприємстві присвячені роботи багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів. До них належать праці Г. Александрова, І. Больботенка, О. Бондар, К. Бояринової, Д. Ваньковича, В. Василенка, О. Кушніренка, Й. Петрович та ін.

Формулювання цілей статті. Технічне переозброєння як одна з форм оновлення техніко-технологічної бази виробництва потребує теоретичного обґрунтування та дослідження особливостей здійснення, що сприятиме підвищенню ефективності господарювання агропідприємств, їх інноваційному розвитку та досягненню стійких конкурентних позицій на ринку.

[†] Науковий керівник – М.І. Кареба, канд. екон. наук, доцент

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначення сутності технічного переозброєння виробництва є першим кроком у формуванні економічного механізму управління цим процесом, основне завдання якого полягає в підвищенні ефективності робіт, що здійснюються в його рамках.

Під технічним переозброєнням Й. Петрович [7] розуміє комплекс заходів з підвищення техніко-організаційного рівня виробництва, його механізації й автоматизації, з модернізації та заміни застарілого і фізично зношеного обладнання новим, більш продуктивним.

Деякі економісти ототожнюють поняття технічного переозброєння з оновленням. Так, В. Подкладов стверджує, що під технічним переозброєнням розуміють таку форму оновлення засобів виробництва, при якій стара техніка замінюється новою, що має кращі техніко-економічні показники [5].

Л. Олійник [6] відзначає відмінну особливість технічного переозброєння, яка полягає в тому, що при цій формі відтворення основних виробничих фондів оновлюється лише їх активна частина. Залежно від масштабів оновлення активної частини основних виробничих фондів можуть бути виділені три види технічного переозброєння виробництва:

- мале технічне переозброєння – модернізація діючої техніки, заміна невеликої частини застарілого обладнання, у виробництво впроваджується невелика кількість нового обладнання;

- середнє технічне переозброєння – механізація й автоматизація процесу виробництва, впроваджується прогресивне обладнання, замінюються групи фізично і морально застарілого обладнання;

- повне технічне переозброєння – комплексне оновлення переважної частини обладнання, що, звичайно, зумовлюється високою фізичною і моральною зношеністю обладнання або переходом на принципово нову технологію виготовлення продукції [1; 2].

Практичний досвід українських підприємств свідчить, що технічна перебудова часто здійснюється лише в критичній ситуації, коли результати виробничої діяльності різко знижуються або виникають проблеми з потенціалом виживання. О.Г. Рябикіна визначає доцільність та необхідність систематичного та координованого підходу до управління техніко-технологічним рівнем виробництва, що ґрунтується на чітко визначеній меті [8, 9]. Зростаючий вплив технологічних перетворень на формування конкурентних переваг і ефективність діяльності вітчизняних підприємств доводить, що головною метою такого управління є досягнення технологічної конкурентоспроможності. З позиції стратегічного підходу, забезпечення технологічної

конкурентоспроможності підприємства трактується О.Г. Рябикіною як процес формування техніко-технологічних переваг підприємства, що розробляється відповідно до його внутрішніх можливостей, параметрів зовнішнього середовища, вартісних, якісних і часових характеристик сучасного виробництва.

Зауважимо, що основною причиною заміни основних виробничих фондів вітчизняних підприємств є значний ступінь їх фізичного та морального зносу. За даними держкомстату України [10, 11, с. 57-100], у сільському господарстві використовується 2,6 % основних засобів вітчизняної економіки. В сільськогосподарських підприємствах налічується 151,3 тис. тракторів, 104,3 вантажних і вантажопасажирських автомобілів, 72,4 тис. сівалок, 32,8 тис. зернозбиральних комбайнів та іншої сільськогосподарської техніки; 172 тис. тракторів і 21 тис. зернозбиральних комбайнів знаходяться у господарствах населення.

Проте за рівнем забезпеченості сільського господарства матеріально-технічними ресурсами Україна значно відстає від розвинутих країн світу. У середньому по Україні на 1 га сільськогосподарських угідь припадає в 5-7 разів менше основних засобів, ніж у сільськогосподарських підприємствах з оновленою матеріально-технічною базою. Особливо низький рівень фондооснащеності спостерігається в господарствах населення, малих та середніх сільськогосподарських підприємствах з площею посівів до 250 га.

Оснащеність окремими видами техніки в 2012 р. ледве сягає половини технологічної потреби. Близько 85 % технічних засобів в аграрних підприємствах амортизована. Нині агропідприємства щорічно списують 2,6-6,5 % наявних машин, а закупають лише 2,3-4,6 %.

Для нормального ж відтворення технічних засобів з урахуванням впровадження інноваційно-інвестиційних моделей розвитку аграрної галузі їх необхідно оновлювати на 18-20 %. Заводи сільськогосподарського машинобудування нарощують виробництво технічних засобів надто повільно. В Україні відсутні великі корпорації з виготовлення технічних засобів для села.

Це у свою чергу не сприяє розвитку підприємств різних галузей економіки та приводить до негативних та кризових ситуацій у країні. Неможливим стає зростання економічних та соціальних показників розвитку країни, відбувається зниження конкурентоспроможності вітчизняної промислової продукції, підвищення технологічних та екологічних ризиків, збільшення енергомісткості і матеріаломісткості виробництва, заглиблення соціальних проблем.

Слід зазначити, що на агропідприємствах планування процесу управління технічним переозброєнням залишається недостатньо орієнтованим на досягнення цілей економічного розвитку. Не налагодженим є механізм реалізації планів та програм технічного переозброєння. У той же час не створюється раціональна вікова та технологічна структура парку обладнання, не планується своєчасне виведення із експлуатації застарілого обладнання, не враховуються зміни потреб підприємств у техніці. Також можна відзначити недостатнє врахування в плані соціальних аспектів технічного переозброєння.

Усе це обумовлене недосконалістю традиційних підходів до методів та організації управління технічним переозброєнням виробництва.

Підвищення техніко-технологічного рівня виробництва вимагає значних капіталовкладень. Здійснення інвестицій у цьому напрямку потребує виважених управлінських рішень. Результатом обґрунтованого рішення щодо здійснення інвестицій у технічне переозброєння виробництва може виступати інвестиційна програма, призначена для оперативного й поточного управління процесом підвищення техніко-економічного рівня підприємства. Формування інвестиційної програми технічного переозброєння виробництва повинно ґрунтуватися на всебічному аналізі та оцінці інвестиційних проектів, та здійснюватися на основі таких принципів [3]:

- забезпечення реалізації інвестиційної стратегії;
- забезпечення інвестиційної програми необхідними інвестиційними ресурсами;
- забезпечення керованості інвестиційною програмою;
- перспективності;
- обґрунтування рішень щодо включення інвестиційної альтернативи до складу програми;
- антикризове управління.

Слід зазначити, що майбутній економічний і соціальний розвиток України в значній мірі залежить від обсягів інвестицій в основні фонди підприємств, які спрямовуються головним чином на відновлення техніки та технологій для підвищення ефективності господарювання вітчизняних підприємств та забезпечення їх конкурентоспроможності.

Одним із інструментів вирішення проблеми оновлення морально та технічно застарілого устаткування агропідприємств у період економічних потрясінь та низької платоспроможності, за наявного дефіциту власних коштів, є лізинг. Він дозволяє орендареві гнучко вирішувати свої виробничі завдання через тимчасове використання, а не придбання особливо дорогої, з найбільшим ризиком морального старіння техніки,

обладнання та машин. Лізинг відкриває доступ до найпередовішої техніки і дає змогу вирішити суперечності між необхідністю використання такої техніки та її моральним старінням [4].

У країнах з розвинутою ринковою економікою частина лізингу в інвестиціях до основних фондів становить приблизно 30 %, а в ряді країн з високими показниками зростання лізинг досягає 10-15 % (в Україні – всього 2,7 %). У країнах Східної Європи, які демонструють високі темпи зростання (Естонія, Чеська Республіка, Угорщина, Польща), співвідношення річного обсягу лізингу і ВВП становить 2-5 % (в Україні – всього 0,63 %) [11].

Для стимулювання інтенсивного оновлення засобів виробництва і подолання морального зносу технічних засобів доцільно використовувати досвід таких економічно розвинених країн, як США, Великобританія, Німеччина, Франція, Японія, Іспанія. У США для стимулювання розвитку активної частини основних фондів використовується податковий інвестиційний кредит, який вираховується із суми обчисленого податку на прибуток та йде на придбання нових машин та устаткування. Інвестиційна знижка скорочує податкові платежі на 19,5-49,7 %, але держава виправдано йде на таке скорочення. У Швеції використовується державна система податкових пільг на інвестиційні резерви, що передбачає резервування інвестиційних коштів у розмірі 40 % комерційних доходів, які не підлягають оподаткуванню [4].

Висновки. У сучасних умовах господарювання процес технічного переозброєння виробництва, на нашу думку, повинен здійснюватися виходячи зі стратегічних цілей розвитку агропідприємств та включати комплекс заходів, спрямованих на підвищення техніко-економічного рівня виробництва шляхом впровадження нової техніки та технологій, автоматизації, механізації виробництва, модернізації та заміни фізично та морально зношеного обладнання новим та більш продуктивним.

Здійснення технічного переозброєння виробництва та впровадження на агропідприємствах технічних інновацій впливає не тільки на виробничі показники їх діяльності, але й на організацію, ефективність управління, трудові відносини тощо. Тож подальшого дослідження потребують питання аналізу та оцінки економічної ефективності заходів з технічного переозброєння та впровадження технічних інновацій.

Бібліографічний список: 1. Бояринова К.О. Управління процесом технічного переозброєння в контексті інноваційного розвитку підприємства [Електронний ресурс] / К.О. Бояринова, К.О. Данильченко. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>. 2. Велигорський Г. Формування

інноваційної моделі технічної перебудови вітчизняних підприємств [Електронний ресурс] / Г. Велигорський. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua> 3. Запорожець Т. Проблеми оновлення основних фондів на промислових підприємствах України [Електронний ресурс] / Т. Запорожець. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com> 4. Івасюк В.В. Аналіз факторів впливу на реалізацію інноваційного потенціалу на машинобудівних підприємствах України / В.В. Івасюк // Проблеми економіки та управління / Вісн. нац. у-ту «Львівська політехніка». – Львів: НУ «ЛП». – 2010. – № 668. – С. 281–285. 5. Кушніренко О.М. Новітні форми оновлення матеріально-технічної бази виробництва [Електронний ресурс] / О.М. Кушніренко. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2009_1/09komtbv.pdf. 6. Олійник Л.Г. Оновлення техніко-технологічної бази підприємств легкої промисловості: [Електронний ресурс] / Л.Г. Олійник. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/ONG_2006/Economics/17956.doc.htm. 7. Петрович Й.М. Оновлення техніко-технологічної бази шляхом проведення технічного переозброєння й реконструкції підприємства [Електронний ресурс] / Й.М. Петрович, А.Ф. Кіт, В.В. Кулішов. – Режим доступу: <http://poglyad.com/students/item/15599/>. 8. Рябикіна Н.І. Застосування наукових підходів до ефективного використання техніко-технологічної бази підприємств гірничо-металургійного комплексу / Н.І. Рябикіна, О.Г. Рябикіна // Вісн. Криворізького техніч. у-ту. – Кривий Ріг: КТУ. – 2010. – С. 308-312. 9. Рябикіна О.Г. Імперативи розвитку техніко-технологічної бази підприємства як системи / О.Г. Рябикіна // Вісн. Криворізького техніч. у-ту. – Кривий Ріг: КТУ. – 2011. – С. 291-295. 10. Регіони України: Статистичний збірник / Держ. ком. статистики України; ред. О.Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2010. – 369 с. 11. Регіони України: Статистичний збірник / Держ. ком. статистики України; ред. О.Г. Осауленко. – К.: Консультант, 2011. – 370 с.

Карєба М.І., Тараненко С.В. Сущность и направления технического перевооружения аграрных предприятий на инновационной основе. Рассмотрены вопросы технического перевооружение как формы обновления технико-технологической базы производства.

Kareba M., Taranenko S. The nature and direction of technical upgrading of agricultural enterprises based on the innovation. Questions of technical re-equipment as a form of technical and technological renovation of production base.

